

MAAŞ VE ÜCRETLER

Maaş ve ücretler her zaman toplumda tartışılan, meslekler ve gruplar arası çekişme yaratan bir konudur. Tartışma yaratmaması bakımından memur kesiminin ve emeklilerin ayrı ayrı maaşlarının incelenmesi yerine, memur kesiminin aldığı toplam brüt ücretler dikkate alınacaktır. Memur kesiminin tümü bütçeden pay almaktadır. Bütçelerin personel harcamaları, bütçe kesin hesaplarından çıktığı için elimizde oldukça güvenilir bir analiz yapabilecek bilgi mevcuttur. Tablo (6-1) incelendiğinde 1975-2001 yılları arasında personel ödemeleri, bütçe harcamalarının % 42'si ile % 19'u arasında büyük dalgalanma göstermektedir. Ancak memurun Milli Gelirdeki payına bakıldığında, pastadan aldığı payda, daha fazla bir dalgalanma olduğunu görmekteyiz. Mesela 1978 yılında, 1975 yılı maaş 100 ise, 85'e düşmüştür. 1975-2001 arasında 26 yıllık GSMH payı ortalama % 6.3 olmuştur. Maaşlar 1981 yılına kadar bu ortalamanın üzerinde iken, 1981-89 yıllarında söz konusu ortalamanın altında kalmış, ancak, 1989 yılından sonra bu ortalamanın üstüne çıkmıştır.

Eldeki mevcut bilgilere göre memur sınıfı toplam nüfus içinde izafi olarak büyümüştür. 1975 yılında, 100 kişiye 15.1 memur isabet ederken, bu tedricen büyümüş, 1983'te 21, 1991'de 24'e, 1994'te de 25.7, 2001 de 31.5'e çıkmıştır. Memur adedi büyürken konsolide bütçeden memurlara ödenen pay GSMH'nin; 1975 yılında % 6.3, 1983 yılında % 4.8, 1991 yılında % 7.9 ve 2001 yılında % 8.5'i olmuş, adet fazlaşmasından ötürü memurun pastadan aldığı pay izafi olarak küçülmüştür. Bu oranlar 1994, 2001 ekonomi krizinde biraz daha da bozulmuştur.

1975 yılında, ortalama yıllık maaş brüt 70.400 TL. iken müteakip yıllarda devamlı düşüş göstermiş ve 1975 yılı endeksi 100 ise mesela 1983 yılında 54 TL., 1991 yılında 79 TL. olmuş ve nihayet 2001 yılında 67 'ye gerilemiştir.

Ancak, mukayeseler fert başına düşen gayri safi milli hasıla ile ölçüldüğünde 1975 yılında brüt maaş 4.15 GSMH/Kişi ederken, 1983'te 2.24, 1991'de 3.27, 2001'de 2.77 olmuştur. Başka deyişle, pastanın büyümesinin de memur maaşlarına yansıtılmadığı görülmektedir. Pasta payının, düşüşünü, gereksiz yere artırılan memur sayılarına bağlamak yanlış olmaz.

Tablo (6-1)'den görülebileceği gibi, yıllık brüt maaş artışı Tüketici Fiyat endeksini takip edememiş, ancak Toptan Eşya Fiyat endeksi dikkate alındığında 1990 yılında 1975 yılı yakalanabilmiştir. Bütçemiz 1975-2001 yılları arasında cari fiyatlarla 706.692 defa büyürken, personel harcamaları 353.580 defa büyümüş olmakla beraber, bu dönem içinde memur sayısı da bir misliden fazla artmıştır. Bir başka deyimle memurun 1975 yılında bütçeden aldığı maaş 2001 yılına gelindiğinde yarılanmış görülmektedir. Yani brüt maaş 102.841 defa artmıştır. Halbuki bu dönemde bütçenin artış endeksi 706.692'dir. Tabiatıyla brüt maaştaki vergi yükleri bu dönemde aynı kalmamış ve 1980'li yıllarda artmıştır. Net bazda düşünüldüğünde maaşların gerilemesi daha da fazla olmuştur. Son yıllarda üst yönetim personelinin maaşlarının artışı ortalamanın üzerinde olmuştur. Bu da ortalama alt gelir grubunda bulunan memurun aleyhine bir durum meydana getirmiştir.

1986 yılına kadar KİT personeli de memur sınıfında sayılırken, o yıl içinde bu personel peyderpey sözleşmeli statüye geçirilmiş ve onların ücret artışları konsolide bütçeden ücret alan memurdan biraz daha iyi bir durum göstermiştir.

Ayrıca, son yıllarda birçok kamu kurumunun üst yönetimi sözleşmeli statüye geçirilmiş, böylelikle durumları izafi olarak biraz daha düzeltilmiştir.

Ortalama olarak memurun günlük brüt ve net (vergi iadesi dahil) maaşı hesap edilerek, ortalama pasta payının aynı kalması halinde olması gereken net günlük maaş bulunmuş ve topluca Tablo (6-2) de gösterilmiştir. Hesaplamada 1963 yılındaki pasta payının sabit kalması halinde ortalama 2001 yılı sonunda maaşın net 901 milyon TL./Ay olması gerektiği ortaya çıkmaktadır. (2001 yılı ortalama memur maaşı net 603 milyon TL. olmaktadır.) Tabiatıyla burada GSMH'nın 1963 yılı bölüşümü doğru mu idi sorusu da sorulabilir. Tablodan görüldüğü gibi memurun durumunun 1971 yılından sonra sür'atle bozulmaya başladığı anlaşılmaktadır.

Tablo (6-3) Milletvekillerinin eline geçen ödenek ve yolluk toplumlarının 1963-2001 arasındaki değişimi göstermektedir. 1963 yılında bir milletvekilinin (bütün ödemeler dahil) eline 2.951 TL./Ay geçmekteydi. O günkü GSMH içindeki payının bu gün korunabilmesi için milletvekilinin eline 2001 yılında ayda 3.4 milyar TL. geçmesi gerekirdi. Milletvekilinin eline geçen ödemeler 1989 yılına kadar reel anlamda erozyona uğramış, 1989 yılında eşitlenmiş ve 1990 yılı sonunda da reel anlamda artmıştır. 1992 yılından itibaren milletvekilleri maaşı 1963 yılının altına inmiş bulunmaktadır. İlk meclisin açılması ile kabul edilen maaş düzeni doğru kabul edilirse 2001 yılı sonunda net aylık ödemelerinin 14.123 milyon TL. olması gerekir. (Nisabi Müzakere Kanunu 22 Zilhicce

1338.) Bugün milletvekiline ödenen miktar 1963'lü yılların pasta payına denk olan bir seviyededir.

Milletvekili maaşları Anayasamızda sınırlandırılmıştır. Maaş, Başbakanlık Müsteşarının aldığı maaş ve yan ödemeleri toplamını geçemez. Bu miktarın brütünün yarısı kadar seyahat masraflarını karşılamak üzere yolluk verilir. Yolluk düzenlemesi Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren vardır. 2001 yılı itibarı ile Milletvekilleri 1963 yılında aldıkları pasta payına ulaşmıştır.

Grafik (6-1), son beş yılda memur ücretlerinin GSMH içindeki payının değişimini göstermektedir. Yirmi yıllık ortalama pay GSMH'nın % 6.0'ıdır. 1975-1980 yılları arasında ortalamanın üstünde. 1980-1989 yılına kadar bu ortalamanın altında kalınmıştır. 1989 yılında ortalama yakalanmış 1990 yılında yapılan iyileştirme ile ortalamanın üstüne çıkmıştır.

Grafik (6-2), 1975 yılında % 38 olan personel harcamalarının bütçe içindeki payının 1990'da yakalandığı, bilahare gerilediği görülmektedir. 2001 yılında bu oran % 19'a gerilemiştir.

Grafik (6-3), Ortalama yıllık personel ücretinin kişi başına GSMH oranı verilmiştir. 1975—1988 arasında devamlı düşüş gösteren eğilim, 1989'dan itibaren tersine dönmüştür.

Grafik (6-4), 1000 nüfus başına düşen memur sayısını göstermektedir. 1975 yılında her 1000 kişiye 15 memur düşerken 1994 yılında bu sayı 26'ya, 2001 yılında 32'e çıkmıştır.

Grafik (6-6) Milletvekillerinin eline geçen toplam ödentilerin 1963 yılından itibaren değişimi verilmektedir. Bu grafikte 1963 yılındaki GSMH içindeki payın sabit kalması halinde eline geçmesi gereken miktarların değişimi de görülmektedir. Demek ki son 1990 Kasım ayı iyileştirmesi dışında milletvekilinin eline geçen miktar erozyona tabi olmuştur.

İ Ş Ç İ L İ K Ü C R E T L E R İ

Toplu sözleşme imkanı olmayan yerlerde, genelde patronun işçi ile münasebeti ücretleri belirlemektedir. 4.5 milyon işçinin ancak % 50'si toplu sözleşme hakkına sahip olup, 1960'lı yıllardan beri grev hakkı kullanılarak, toplu sözleşme yolu ile ücret belirlemesi yapılmaktadır. Sigortasız işçi sayısının ise 2 milyon olduğu sanılmaktadır.

Bugün toplu sözleşme ile tespit edilen ücretler;

1. Verimlilik
2. Rekabet edebilme
3. Ülke Milli geliri,

dikkate alınmadan belirlenen miktarlardır. Bazı iş kollarında mesela lastik is'te. 1990'da yapılan sözleşme ile ABD, Japonya, İngiltere gibi ülkelerde bu sektörde uygulanan ücretlerden daha yüksek bir miktara ulaşılmıştır. (yıllık 31.523 \$, veya 86 milyon TL. olup, işçiye ödenen net 46 milyon 882 bin TL.'dir.) Toplu sözleşme dışında verilen ücretlerin en düşüğü asgari ücret ki, 1969 yılında uygulamaya konulan bu sistemde bugüne kadar 21 asgari ücret tespiti yapılmış, her defasında GSMH'dan aldığı pay küçülmüştür. Mesela 1969 yılında, o günkü cari fiyatlarla kişi başına düşen aylık GSMH 429 TL. iken, brüt aylık asgari ücret 540 TL. idi. yani ikisi arasında 1.26 oranı vardı. 1983 yılında bu oran 0.66'ya düşmüş, 1990 yılındaki yeni asgari ücretle söz konusu oran 0.77'ye yükselmiştir. (2001 yılında oran % 73'tür) Burada çok çarpıcı bir tablo mevcuttur. Bir taraftan bazı sendikalı işçiler bir aylık çalışmalarını karşılığına ortalama fert başına düşen yıllık, Gayri Safi Milli Hasılaya hemen hemen eşit bir pay elde ederken, diğer taraftan lastik alt sektöründe sendikalı işçi örneğinde olduğu gibi çok gelişmiş ülkelerin işçisinden fazla alabilmektedir. Diğer bir deyimle, lastik sektöründe çalışan bir işçi asgari ücret alan işçinin tam 197 misli ücret alabilmektedir. Tablo (6-4) böyle bir çarpıklık maaşlarda yoktur. Brüt maaşlardaki oran (en düşük maaşla, en yüksek devlet memurunun maaşı arasındaki oran) 11 katı geçmemektedir.

Ülkemizdeki vergi yükü ise, diğer gelişmiş ülkelerdeki vergi yükünden ortalama olarak çok görülmektedir. Bu netice bize vergilendirme ve kesintilerde bir çarpıklığın var olduğunu göstermektedir. Tablo (6-8), Tablo (6-9) OECD ülkelerinde net ücret ve kesinti oranlarını göstermektedir. Bu tablodan görüldüğü gibi, Türkiye'de kesinti oranı % 38.8 iken, A.B. ülkeleri ortalaması % 16.6, OECD ülkeleri ortalaması % 15.2 olmaktadır.

Tablo (6-5)'te ülkemizde uygulanan asgari ücretin değişimi, bunun GSMH içindeki payı ve altın, \$ ile olan münasebeti verilmektedir. 01.07.1969'da verilen ilk asgari ücret 540 TL./Ay olan rakam bugün 229 milyon TL.'ye çıkmıştır. Brüt olarak 424000 defa artmıştır. Toptan Eşya Fiyatları Endeksi de 227.260 defa artmıştır. Brüt bazda artışın normal görülmesi tabiidir. Ancak, net bazda bu görülmemektedir. Asgari ücret net bazda 336.840 defa arttığından enflasyon artışını takip ettiği görülmektedir. Bu ücretler Reşat altını ile ölçüldüğünde ise altına kıyasla asgari ücrette düşüş olduğu ortaya çıkmaktadır.

Ayrıca, 1969 yılından bu tarafa kadar kişi başına düşen GSMH Cari fiyatlarla,

491.350 kat artmıştır. Pasta payının sabit kalabilmesi için asgari ücretin neti 2001 yılında 233.400.000 TL. olması gerekirdi. Halbuki 2001 yılı sonunda vergi iadeleri ile birlikte net asgari ücret 122 milyon TL. olabilmektedir. Asgari ücretteki aşınma % 48'i bulmaktadır. Mevcut vergilendirme ve kesintiler dolayısıyla yani brüt ile net arasındaki farkın büyük olması ile daha da çarpılmaktadır.

Tablo (6-6) kamu kesimi işçi ücretini göstermektedir. 1963 yılında gündelik brüt 20.51 TL. neti 17.20 iken, sahip olduğu pasta payı 1972 yılından itibaren küçülmeye başlamış ve 1988 yılında minimuma ulaşmıştır.(59.2) Pasta payı sabit kalsa idi, ücretin günlük maliyeti 1988 yılında brüt 2.500 TL. net 14.916 TL. olmalı idi. Brüt yönünden ücretin maliyeti 14.842 TL. neti ise 8.830 TL. görünmektedir. Demek ki kesintiler çok ağırlaşmıştır. 2001 yılında yapılan yeni sözleşmeler ile kamu kesimi işçi ücreti maliyeti 43.966.160 TL./Gün ele geçen net vergi iadesi dahil 768 milyon TL./Ay olmuştur. Bu durumda 1990 yılında 1963 yılının milli gelir bölüşümünün % 10 fazlasının yakalandığını ifade etmek mümkündür. Ücret maliyeti ise 1963 yılının üzerine çıkmıştır. Bu yine bize vergi ve kesintiler oranının 1963 yılındakinden daha fazla olduğunu göstermektedir. 2001 yılında pasta payı 1968 yılına göre % 66 oranında büyütülmüştür.

Tablo (6-7) Özel sektör işçi ücretleri değişimini vermektedir. İşçi ücretleri 1966 yılından sonra izafi büyüklüğünü (1970, 1971 yılları hariç) kaybetmiş, minimum noktasını 1987 yılında bulmuştur. Bilahare 1988 ve 1990 yıllarında yapılan toplu sözleşmelerle durum net ücret bazında işçi lehine brüt ücret maliyeti yönünden işveren aleyhine bir durum ortaya çıkmıştır. Bunun ana sebebi yine vergi ve kesintiler toplamının 1963 yılına göre oransal olarak fazla artmasından kaynaklanmaktadır. 1987 yılındaki ücret aşınması (1963 yılı 100 kabul edildiği takdirde) % 44.2'dir. 1991 yılında ise reel anlamda ücretler % 141.7 artmıştır. 1991 yılında pasta daha da aşırı büyümüştür. 2000 yılında ise 1968 yılında % 76 artmıştır.

Grafik (6-7) Kamuda çalışan işçilerin ücret net ve olması gereken miktarların değişimini vermektedir. GSMH içinde pasta payının sabit kalması halinde net ücretin olması gereken rakamlar Tabloya işlenmiştir. 1971'den 1989 yılına kadar net ücret geride kalmış, 2001 yılında yapılan toplu sözleşme ile fiili ücretler olması gereken değeri geçmiştir. 1963 yılı pasta payının % 76 fazlasını almışlardır.

Grafik (6-8) Özel sektör işçi ücretleri neti ile olması gereken değerlerinin değişimini vermektedir. Grafikten görüleceği gibi 1964-1968 yılları arasında ücret aşınması yoktur. 1988-2001 yılları arasında 1963 yılına göre % 60 reel ücret artışı söz konusudur.

Grafik (6-9) Türkiye’de asgari ücret değişimini vermektedir. Grafikte asgari ücretin 1969 yılında doğru tespit edildi ise bunu takip eden sözleşmelerde pasta payının aynı kalması halinde olması gereken değeri göstermektedir. Anlaşıyor ki müteakip tespitlerde asgari ücret erozyona uğramıştır.

	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987
Bütçe Harcaması Milyar TL.	113	145	235	335	597	1078	1516	1922	2612	3784	5395	8311	12971
Personel Harcaması Milyar TL.	43	57	76	120	201	350	405	553	671	925	1275	1840	2995
Per.Harcaması/Bütçe Harcaması %	38.1	37.0	32.3	35.8	33.7	32.5	26.7	28.8	25.7	24.4	23.6	22.1	23.4
Gayri Safi Milli Hasıla Payı %	6.3	6.7	6.9	7.3	7.1	6.5	5.0	5.2	4.8	4.1	3.5	3.5	3.9
Memur Sayısı (1000)	611	696	778	877	957	995	994	1000	1016	1093	1119	1153	1268
Per./Toplam Nüfus x 1000	15.1	17.0	18.6	20.6	22.0	22.2	21.8	21.4	21.2	22.3	22.1	22.4	24.0
Yıllık Brüt Maaş (1000 TL.)	70.4	82	97.6	136.9	210.1	351.9	407.4	553.1	660.2	846.3	1139	1596	2362
Toplan Eşya Fiyat End.(Yıl Ort.)	100	115	143	218	358	743	1016	1290	1684	2531	3626	4698	6204
Tüketici Fiyat Endeksi (Yıl Ort.)	100	116	142	218	354	713	956	1227	1612	2392	3468	4668	6482
Yıllık Brüt Maaş Endeksi	100	116	139	194	298	500	579	786	938	1202	1618	2267	3355
Personelin Maaş/GSMH/Kişi	4.15	3.93	3.69	3.54	3.25	2.92	2.31	2.41	2.24	1.83	1.59	1.58	1.63
Endeks (Maaş/GSMH/Kişi)	100	95	89	85	78	70	56	58	54	44	38	38	39

	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Bütçe Harcaması Milyar TL.	21446	38871	68527	130263	225398	490438	898840	1710646	3940162	79907748	1561363	28094057	46970360	79856268
Personel Harcaması Milyar TL.	5053	12539	26464	49210	94076	169532	294979	502600	974148	2073140	3871005	6911927	9978800	15203977
Per.Harcaması/Bütçe Harcaması %	23.6	32.3	38.6	37.8	41.8	34.6	32.4	29.3	24.7	25.9	24.8	24.6	21.2	19.0
Gayri Safi Milli Hasıla Payı %	3.9	5.4	6.7	7.9	8.8	8.9	6.6	6.4	6.5	7.0	7.2	8.8	7.9	8.5
Memur Sayısı (1000)	1460	1500	1560	1600	1851	1880	1896	1880	1966	1994	2071	2118	2163	2100
Per./Toplam Nüfus x 1000	26.6	27.0	27.8	27.9	31.9	31.4	31.0	30.5	31.6	31.7	32.6	32.9	33.2	31.5
Yıllık Brüt Maaş (1000 TL.)	3944	9718	20186	35505	50850	897982	158780	267340	495500	1039700	1869150	3263400	4613400	7240000
Toplan Eşya Fiyat End. (Yıl Ort.)	10441	17709	27112	42104	68252	108110	227842	421751	760840	1412880	2608180	4303900	6662060	10286200
Tüketici Fiyat Endeksi (Yıl Ort.)	11368	19280	30906	51311	87281	144974	300000	565560	1020270	1894642	3497510	5767400	8933690	13793600
Yıllık Brüt Maaş Endeksi	5602	13804	28170	59807	94105	153380	239700	379740	703835	1476850	2655040	4635500	6553100	10284100
Personelin Maaş/ GSMH/Kişi	1.62	2.32	2.86	3.27	3.52	3.39	2.57	2.09	2.07	2.26	2.27	2.76	2.48	2.77
Endeks (Maaş/GSMH/Kişi)	39	56	69	79	85	82	62	50	50	54	54	67	60	67

TABLO (6-1) Bütçe Büyüklükleri ve Personel (Konsolide Bütçeye Dahil Olanlar Yıl Ortası sayıları, GSMH Yeni Seri) Harcamalar (Milyar TL.)

YILLAR	MAAŞ MALİYETİ TL. (1)	NET MAAŞ TL. (2)	GSMH/KİŞİ CARİ FİYAT (3)	OLMASI GEREKEN NET (4)	PASTA PAYI (2/4)
1963	977.4	776.1	100	776.1	100.0
1964	1.175.4	905.1	104.1	807.9	112.0
1965	1.244.1	952.8	108.5	842.1	113.0
1966	1.304.1	997.8	127.1	986.4	101.1
1967	1.372.8	1.033.5	137.6	1.067.7	96.8
1968	1.474.8	1.125.6	208	1,614	0.70
1969	1.648.8	1.114.5	228	1,769	0.63
1970	2.287.7	1,500	254	1,971	0.76
1971	2.663.7	1,723	311	2,414	0.71
1972	2.747.4	1,766	367	2,848	0.62
1973	2.964.9	1,883	453	3,516	0.54
1974	3,765	2,262	611	4,742	0.48
1975	5,333	3,064	752	5,836	0.52
1976	6,421	3,574	927	7,194	0.50
1977	8,372	4,451	1,174	9,111	0.49
1978	12,351	6,654	1,719	13,341	0.50
1979	18,090	9,465	2,871	22,282	0.42
1980	26,367	12,346	5,336	41,413	0.30
1981	32,100	18,414	7,836	60,815	0.30
1982	44,900	25,222	10,171	78,937	0.32
1983	57,070	33,870	13,085	101,553	0.33
1984	81,000	56,220	20,547	159,465	0.35
1985	84,180	74,250	31,740	246,334	0.30
1986	108870	95,970	44,930	348,700	0.28
1987	173,250	147,720	64,210	498,300	0.30
1988	289,200	245,700	108,132	839,200	0.29
1989	716,400	594,600	186,258	1,445,500	0.41
1990	1,229,411	697,227	312,800	2,427,600	0.29
1991	2,129,411	1,240,857	482,000	3,740,800	0.33
1992	3,854,811	2,401,155	836,300	6,490,500	0.37
1993	6,438,772	4,072,089	1,415,000	10,981,800	0.37
1994	9,861,000	6,557,000	2,851,000	22,515,660	0.30
1995	18062000	12,092,000	5,663,800	43,956,750	0.27
1996	36237000	23,464,000	10,607,400	82,324,000	0.29
1997	76294000	50,759,000	20,445,800	158,679,800	0.32
1998	135556000	90,482,000	36,570,300	283,822,100	0.32
1999	229708000	159,429,000	52,561,000	407,925,900	0.39
2000	307082000	218,520,000	82,634,600	641,327,100	0.34
2001	447948000	324,738,000	116,109,000	901,127,000	0.36

TABLO (6-2) Ortalama Maaş Maliyeti ve Ele Geçen Net Maaş (Vergi İadesi dahil, aylık TL.) (1968 Yılı sonrası yeni seri GSMH)

YILLAR	ÖDENEK (1)	YOLLUK (2)	NET ELE GEÇEN (3)	CARİ FİYAT GSMH/KİŞİ (4)	OLMASI GEREKEN (5)	PASTA PAYI ENDEKS (6) (3/5)
1963	2,400	1,200	2,951	100	2,951	100.0
1964	2,400	1,200	2,951	104.1	3,072	96.1
1965	2,400	1,200	2,951	108.5	3,202	92.2
1966	2,900	1,450	3,573	127.1	3,751	95.2
1967	3,000	1,500	3,644	137.1	4,061	89.7
1968	3,000	1,500	3,644	208	6,138	0.59
1969	3,000	1,500	3,644	228	6,728	0.54
1970	3,300	1,650	4,135	254	7,495	0.55
1971	3,300	1,650	4,135	311	9,177	0.45
1972	7,000	3,500	7,540	367	10,830	0.70
1973	7,000	3,500	7,540	453	13,368	0.56
1974	8,400	4,200	9,169	611	18,030	0.51
1975	16,200	8,160	16,619	757	22,192	0.75
1976	16,200	8,100	16,619	927	27,356	0.61
1977	21,600	10,800	21,563	1,174	34,645	0.62
1978	29,400	14,700	24,713	1,719	50,728	0.49
1979	43,200	21,600	40,149	2,871	84,723	0.47
1980	67,500	33,750	58,454	5,356	158,056	0.37
1981	67,500	33,750	61,047	7,836	231,240	0.26
1982	67,500	33,750	61,047	10,171	300,146	0.20
1983	102,000	51,000	117,665	13,085	386,138	0.30
1984	197,175	98,587	218,147	20,547	606,342	0.36
1985	283,760	141,880	370,058	31,740	936,647	0.40
1986	402,160	201,080	542,076	44,930	1,325,884	0.41
1987	602,750	301,375	831,135	64,210	1,894,837	0.44
1988	1,093,500	544,563	1,487,314	108,132	3,190,975	0.47
1989	3,136,825	1,568,412	4,185,697	186,258	5,496,474	0.76
1990	4,132,670	2,557,130	6,689,800	312,800	9,230,730	0.72
1991	10,149,630	6,522,215	16,671,850	482,000	14,223,820	1.17
1992	15,815,000	10,052,000	25,867,000	836,300	24,679,210	1.05
1993	26,504,500	13,287,500	39,792,000	1,415,000	41,756,650	0.95
1994	33,808,500	22,591,500	56,400,000	2,851,000	84,108,510	0.67
1995	82,467,000	41,475,000	102,277,000	5,663,800	167,138,700	0.61
1996	170,419,000	85,200,000	209,283,000	10,607,400	313,024,400	0.67
1997	420,171,000	216,100,000	520,620,000	20,445,800	603,355,600	0.86
1998	737,790,000	368,895,000	1,106,685,000	36,570,300	1,079,190,000	1.03
1999	1,153,007,000	576,503,000	1,729,510,000	52,561,000	1,551,075,000	1.11
2000	1,583,210,000	791,603,000	2,374,813,000	82,634,600	2,438,547,000	0.97
2001	2,310,460,000	1,155,226,000	3,465,686,000	116,109,000	3,426,376,500	1.01

TABLO : (6-3) Milletvekillerinin Eline Geçen Net Ödemeler TL.

1984 Yılından sonra maaşlar yılda iki defa artırılmıştır.

KAYNAK : T.B.M.M. Kayıtları. 1990'dan itibaren iki, dört defa maaş değişikliğinden dolayı ortalamalar alınmıştır.

OECD ÜLKELERİNDE BRÜT GİYDİRİLMİŞ ÜCRET DÜZEYLERİ, 1999 Satınalma Gücü Paritesine Göre, ABD DOLARI ÜLKELER \$/YIL TÜRKİYE=100 (SGP)			OECD ÜLKELERİNDE İŞGÜCÜ VERİMLİLİĞİ DÜZEYLERİ, 1999 Satınalma Gücü Paritesine Göre, ABD DOLARI ÜLKELER \$/SAAT TÜRKİYE=100 (SGP)		
DANİMARKA	31,445	163	BELÇİKA	36.85	465
İSVİÇRE	30,878	160	ABD	32.60	412
BELÇİKA	30,442	158	İRLANDA	32.56	411
ABD	29,980	155	FRANSA	32.35	408
NORVEÇ	27,681	143	İTALYA	32.29	408
G.KORE	27,344	142	ALMANYA	30.30	383
İNGİLTERE	26,537	137	NORVEÇ	29.99	379
JAPONYA	26,372	137	DANİMARKA	27.98	353
ALMANYA	25,680	133	İSPANYA	26.98	341
İTALYA	23,325	121	İSVEÇ	25.71	325
İSVEÇ	22,723	118	İSVİÇRE	25.62	323
İRLANDA	22,500	117	JAPONYA	24.45	309
FRANSA	20,620	107	İNGİLTERE	24.39	308
TÜRKİYE	19,313	100	YUNANİSTAN	20.97	265
İSPANYA	18,531	96	PORTEKİZ	18.35	232
YUNANİSTAN	13,987	72	MACARİSTAN	15.92	201
ÇEK CUMH.	12,073	63	G.KORE	14.79	187
PORTEKİZ	11,451	59	ÇEK.CUMH.	13.63	172
POLONYA	10,897	56	MEKSİKA	11.48	145
MEKSİKA	7,329	38	POLONYA	11.29	143
MACARİSTAN	7,133	37	TÜRKİYE	7.92	100

Tablo (6-4) Türkiye İle Sanayileşmiş Bazı Ülkelerde Ücret ve İşgücü Verimlilik Seviyeleri.
Kaynak : OECD, Taxing Wages 1999-2000, IMD, World Competitiveness Report, 2000

ÜCRET TARİHİ (11)	BRÜT ASG. ÜCRET (CARİ FİYAT) 1	NET ASGARİ 2	(CARİ FİYAT) GSMH/KİFİ 3	BRÜT GSMH/KİFİ (4) (1/3)	(CARİ \$) ASG. ÜCR 5	ORTA LAMA İNDEKSİ 7	TÜKETİCİ FİYAT 8	NET ASG. ÜCRET ARTIŞ OR. %	GSMH/KİFİ ARTIŞ OR. 9	OLMASI GEREKEN 10	PASTA PAYI 2/10
01.07.1969	540	475	429	1.26	60	2.26	1.00	1.00	1.00	475	1.00
01.11.1972	705	620	688	1.02	50	1.65	1.46	1.31	1.60	760	0.91
01.07.1974	1200	917	1146	1.04	87	1.32	2.09	1.93	2.67	1268	0.72
01.06.1976	1800	1264	1740	1.03	113	1.16	2.90	2.66	4.06	1929	0.66
01.01.1978	3300	2123	3227	1.02	137	0.72	5.46	4.47	7.52	3226	0.66
01.05.1979	5400	3205	5390	1.00	144	0.59	8.84	6.75	12.56	5388	0.59
01.05.1981	10000	7878	14713	0.68	91	0.65	23.87	16.59	34.30	14715	0.54
01.01.1983	16200	10959	24570	0.66	72	0.44	40.26	23.07	57.27	24569	0.45
01.04.1984	24525	16421	38580	0.64	67	0.54	59.75	34.57	89.93	38580	0.43
01.10.1985	41400	28038	59590	0.69	80	0.72	86.61	59.03	138.9	59590	0.47
01.07.1987	74250	49095	119900	0.62	87	0.45	161.8	103.4	279.4	119900	0.41
01.07.1988	126000	81876	201290	0.63	89	0.58	283.9	172.4	469.2	201290	0.41
01.08.1989	225000	141975	349700	0.64	101	0.79	481.5	298.8	815.1	349700	0.41
01.08.1990	414000	244000	587290	0.70	157	1.00	666.3	513.7	1.309.00	587300	0.42
01.08.1991	801000	590400	904880	0.89	192	1.66	1,033	1,242	2,109	1002000	0.59
01.08.1992	1449000	966310	1569670	0.92	210	1.72	1,675	2,034	3,658	1738000	0.56
01.08.1993	2495000	1540000	2797800	0.94	229	1.69	2,654	3,242	6,191	2940800	0.52
01.09.1994	4173750	2835000	5348528	0.77	130	0.90	5,840	5,968	12,467	5980000	0.47
01.09.1995	8461000	5547135	10618620	0.80	140	1.38	11,043	11,678	24,752	11757200	0.47
01.08.1996	17010000	11084852	19891340	0.86	210	1.56	19,425	23,337	46,367	22024325	0.50
01.08.1997	35437500	22943025	39203580	0.90	234	1.99	35,315	48,301	91,384	43407400	0.53
01.08.1998	47839500	33808514	70279850	0.68	184	1.87	60,671	71,176	163,822	77815450	0.43
01.01.1999	78075000	57620790	101384110	0.77	187	2.10	92,888	121,307	236,326	12254850	0.51
01.07.1999	93600000	68631120	101384110	0.92	224	2.50	92,888	144,486	236,326	12254850	0.61
01.01.2000	109800000	80550900	155803100	0.70	176	2.32	140,632	165,581	363,177	172509100	0.47
01.07.2000	118800000	86922900	155803100	0.76	191	2.50	140,632	182,995	363,177	172509100	0.50
01.01.2001	139950000	102369600	217995530	0.64	115	1.28	227,262	215,515	508,148	241370300	0.42
01.07.2001	146947000	107323830	217985530	0.67	120	1.35	227,262	222,945	508,148	241370300	0.44
01.08.2001	167940000	122186520	217985530	0.77	138	1.53	227,262	257,234	508,148	241370300	0.51
01.01.2002	222000750	163563635									

Tablo (6-5) Türkiye'de Asgari Ücret Definimi ve GSMH/Kişi başına

	ÜCRET MALİYETİ	NET ÜCRET*	GSMH/KİŞİ (CARİ FİYAT)	OLMASI GEREKEN NET ÜCRET	PASTA PAYI Endeks
YILLAR	(1)	(2)	(3) Endeks	(4)	(5) (2/4)
1963	20.51	17.20	67.2	19.28	89.2
1964	23.37	18.90	70	20.08	94.1
1965	27.27	21.04	73.0	20.94	100.5
1966	31.25	23.54	85.5	24.53	96.0
1967	35.96	26.50	92.5	26.53	99.9
1968	39.73	28.69	100	28.69	100.0
1969	44.00	31.64	109.8	31.50	100.4
1970	52.56	36.24	121.9	34.97	103.6
1971	58.65	40.64	149.5	42.89	94.8
1972	87.51	49.24	176.2	50.55	97.4
1973	79.76	51.08	218	65.5	81.7
1974	115.31	71.50	294	84.3	84.8
1975	154.99	91.50	362	103.9	88.1
1976	238.11	124.98	445	127.6	97.9
1977	325.63	161.59	564	161.8	100.1
1978	567.77	284.49	826	237	120.0
1979	855.48	438.17	1,381	396	110.6
1980	1.484.54	739.21	2,575	739	100.0
1981	2.157.94	1.323.48	3,768	1,081	122.4
1982	2.449.24	1.526.07	4,890	1,403	108.8
1983	3.191.44	1.977.01	6,291	1,804	109.5
1984	4,080	2,978	9,879	2,334	105.0
1985	5,049	4,066	15,261	4,378	92.9
1986	5,950	4,743	21,602	6,198	76.5
1987	9,934	5,910	30,870	8,857	66.7
1988	14,842	8,830	51,989	14,916	59.2
1989	36,512	21,700	89,551	25,692	84.5
1990	75,050	43,500	150,388	43,146	100.8
1991	176,900	102,600	231,754	66,490	154.3
1992	320,540	184,300	402,091	115,360	159.8
1993	577,100	329,000	680,346	195,191	168.6
1994	1,019,600	552,100	1,317,800	378,100	146.0
1995	1,485,750	885,700	2,614,870	750,200	118.0
1996	2,053,035	1,198,360	4,897,200	1,405,000	85.3
1997	4,836,730	2,653,360	9,439,400	2,708,200	98.0
1998	8,358,530	4,832,460	16,883,800	4,843,960	99.8
1999	17,417,830	11,324,830	24,266,470	6,962,100	162.7
2000	31,853,560	18,760,500	38,150,800	10,945,500	171.4
2001	43,966,160	25,622,160	53,605,460	15,379,400	166.6

Tablo (6-6) Kamu Kesimi İşçi Ücreti (Vergi İadesi Dahil TL./Gün)

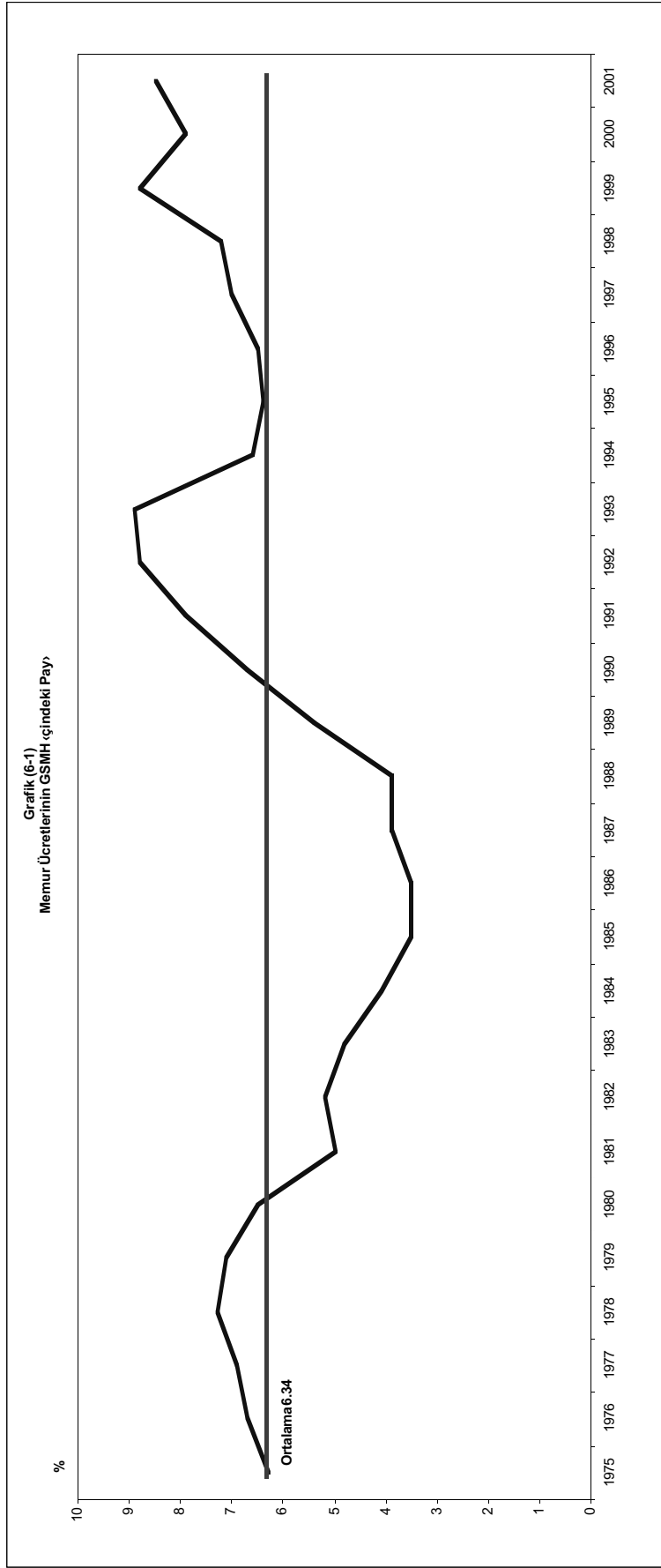
* 1994 yılı 1.10.1994 TİSK Verisi.

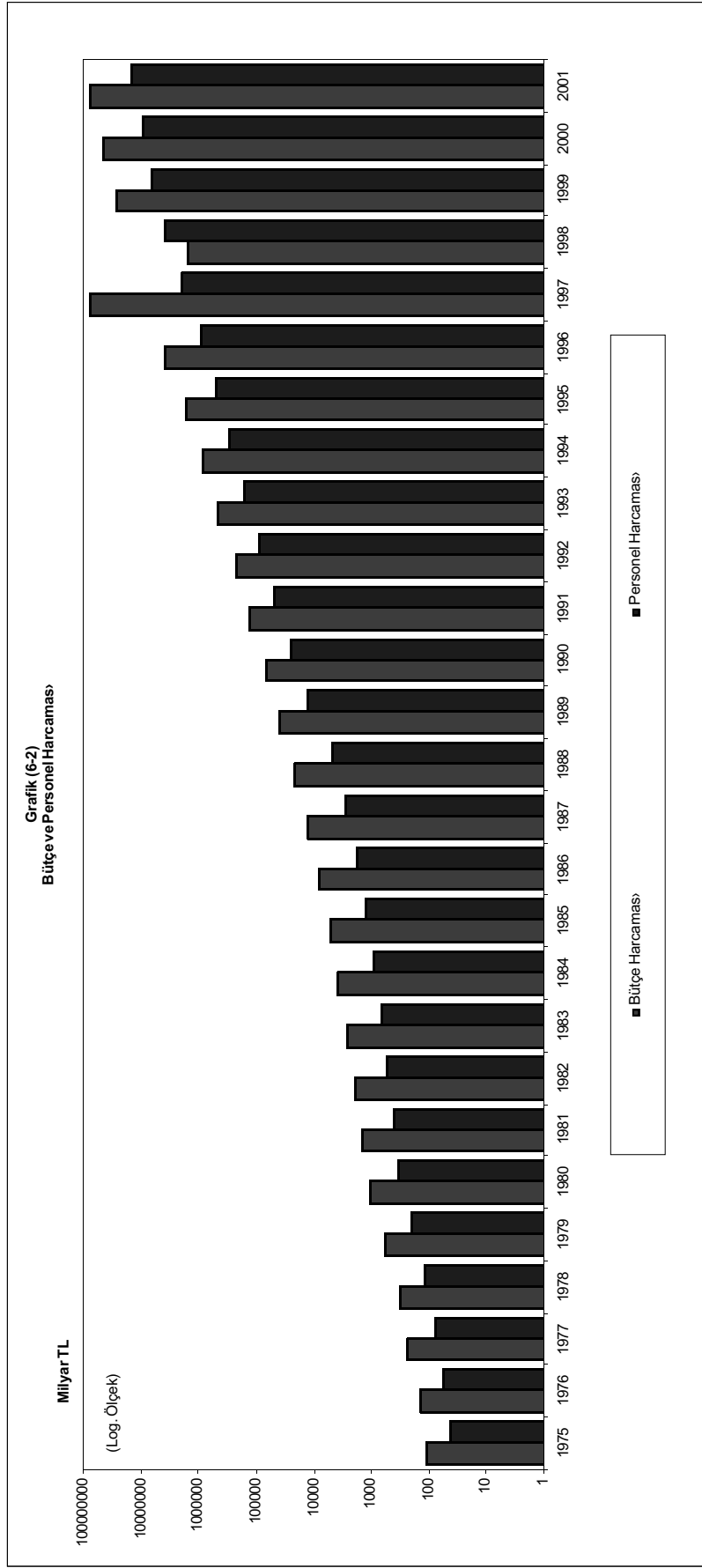
YILLAR	ÜCRET MALİYETİ (1)	NET ÜCRET* (2)	GSMH/KİŞİ (CARİ FİYAT) (3) Endeks	OLMASI GEREKEN NET ÜCRET (4)	PASTA PAYI Endeks (5) (2/4)
1963	527.7	456.3	67.2	461.0	98.9
1964	566.4	486.6	70	480.7	101.2
1965	629.1	518.7	73	501.3	103.5
1966	710.7	570.6	85.5	587.1	97.2
1967	804	632.4	92.5	635.2	99.6
1968	883	686.7	100	686.7	100
1969	991	755	109.8	754	100.1
1970	1,180	876	121.9	837	104.
1971	1,503	1,092	149.5	1,027	106.4
1972	1,645	1,179	176.2	1,210	97.4
1973	1,902	1,376	218	1,497	91.9
1974	2,478	1,737	294	2,019	86.0
1975	3,259	2,252	362	2,486	90.6
1976	4,538	2,926	445	3,059	95.6
1977	6,304	3,986	564	3,875	102.9
1978	9,869	5,981	826	5,675	105.4
1979	15,239	9,020	1,381	9,480	95.1
1980	26,125	14,910	2,575	17,682	84.3
1981	37,409	23,830	3,768	25,872	92.1
1982	47,436	25,980	4,890	33,580	77.4
1983	54,828	35,619	6,291	43,202	82.4
1984	74,975	51,117	9,879	67,839	75.4
1985	90,768	69,750	15,261	104,796	66.6
1986	115,170	92,565	21,602	148,341	62.4
1987	152,246	118,343	30,870	211,985	55.8
1988	603,108	395,035	51,989	357,010	90.4
1989	1,326,500	843,717	89,551	614,953	137.2
1990	2,493,370	1,578,250	150,388	1,032,717	152.8
1991	6,104,700	3,845,960	231,754	1,591,456	241.7
1992	10,258,875	6,411,800	402,091	2,761,161	232.2
1993	18,158,175	11,439,650	680,346	4,671,933	244.9
1994	24,961,200	12,960,200	1,317,800	9,577,897	182.9
1995	39,165,000	22,373,000	2,614,870	17,956,300	124.5
1996	72,867,000	41,316,000	4,897,200	33,629,100	122.9
1997	135,035,000	73,676,000	9,439,400	64,820,400	113.7
1998	272,708,000	161,011,000	16,883,800	115,941,100	138.9
1999	482,404,000	297,027,000	24,216,470	166,637,850	178.2
2000	823,768,000	462,299,000	38,150,800	261,981,550	176.5
2001					

Tablo (6-7) Özel Sektör İşçi Ücretleri Ortalaması TL./Ay
1994 Yılı TİSK 1.10.1994 Ortalaması.

ÜLKELER	NET ÜCRET ORANI (%)	KESİNTİ ORANI (%)
İZLANDA	116.9	0.0
LÜKSEMBURG	98.4	1.6
PORTEKİZ	93.1	6.9
AVUSTURYA	92.3	7.7
JAPONYA	90.6	9.4
İSVİÇRE	90.4	9.6
BELÇİKA	89.3	10.7
FRANSA	88.8	11.2
İSPANYA	87.8	12.2
KANADA	85.7	14.3
AVUSTURALYA	85.7	14.3
NORVEÇ	84.8	15.2
İNGİLTERE	83.5	16.5
İTALYA	83.4	16.6
FİNLANDIYA	83.0	17.0
İSVEÇ	83.0	17.0
A.B.D.	81.0	19.0
İRLANDA	79.0	21.0
YENİ ZELANDA	78.6	21.4
ALMANYA	77.6	22.4
HOLLANDA	68.9	31.1
DANİMARKA	67.5	32.5
TÜRKİYE	61.2	38.8
AB ORTALAMASI	83.4	16.6
OECD ORTALAMASI	84.8	15.2

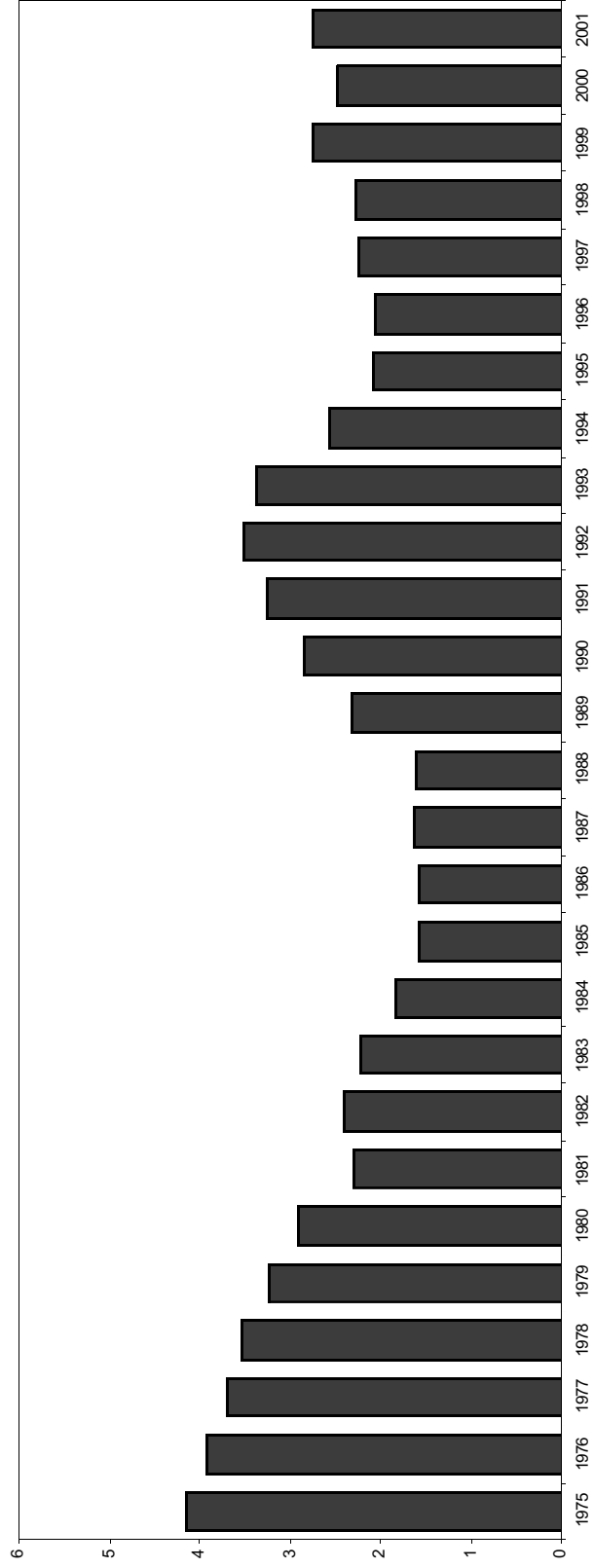
Tablo (6-8) OECD Ülkelerinde Net Ücret ve Kesinti Oranları.
KAYNAK: OECD; Türkiye için TİSK.

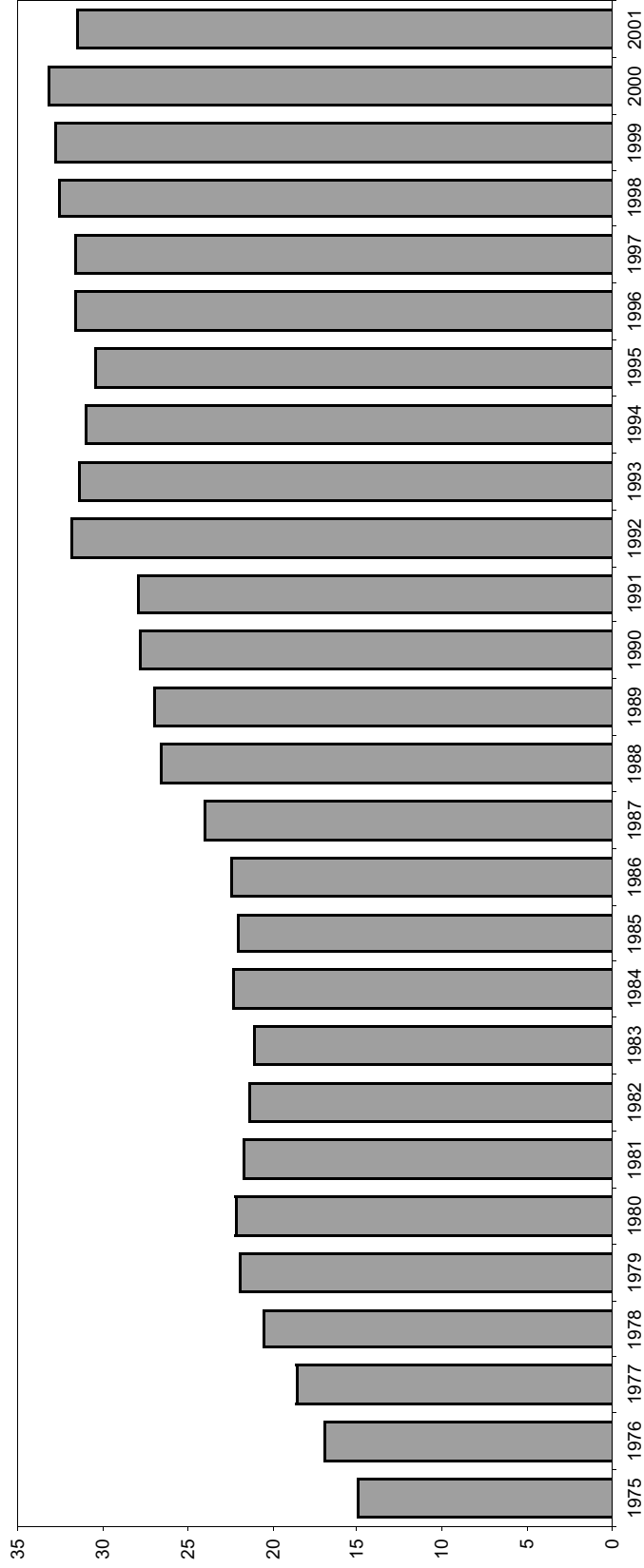

Grafik (6-3)
Ortalama Yıllık Personel Ücretinin
Kıflı Bafına Millî Gelire Oran»

Grafik (6-4)
1000 Nüfus Başına Düflen Memur Sayı»

Grafik (6-5)
Memurun Ele Geçen Net Maafı

